

2021 MARTON JENŐ ÉRMESEI

Kuratóriumunk döntése alapján a 2021. évi Marton Jenő-érmet Bús Gabriella és Nemoda István kapta. A kitüntetést – hosszas és bonyodalmaktól sem mentes előkészítés után – október 29-én Vigántpetenden, a család néhány tagja jelenlétében adta át kis küldöttségünk, Révész György, a kuratórium elnöke, Révész Györgyné, Kalotay Gábor, Felügyelő Bizottságunk elnöke és Kerner Erzsébet felügyelőbizottsági tag. Külön köszönet illeti a – mit sem sejtő – házigazdákat a meleg, bensőséges hangulatú fogadtatásért.

Bús Gabriella matematika-műszaki ismeretek szakos tanár. A pécsi főiskola elvégzése után 1974-től 1986-ig Tökölön tanított, és csapatvezető is volt, majd 1986-tól 1996-ig Budapesten tanított. Közben, 1980-ban elvégezte az egyhónapos csillebérci csapatvezető-képző tanfolyamot. Számos tábor (köztük gyalogos és vízi vándortábor, valamint úttörőgárdista tábor) vezetett, volt olyan nyár, hogy hármat is. A tábornaplókból és más emlékekből néhányat kiállított a szalkszentmártoni vándortábori találkozón. Az 1990-es évek közepétől 2010-es nyugdíjazásáig a Pest Megyei Gyermek- és Ifjúsági Alapítvány titkára. 1992-ben férjével, Nemoda Istvánal közösen szülőfalujában létrehozta és másfél évtizeden keresztül gyermek- és ifjúsági táborozás céljára működtette a Pajta Diáktanya Alapítványt. 2016-ban ugyancsak Vigántpetenden létrehozta a helyi egyháztörténeti gyűjteményt.

Nemoda István az 1968-69-es tanévben Kiskunlacházán képesítés nélkülként kezdte pedagógus pályáját, majd a főiskola elvégzése után 1974-ben kezdett tanítani Tökölön. Több vízi és kerékpáros vándortáborban vett részt. 1979-től Pest megye úttörőelnöke, 1984-től az MSZMP Pest Megyei Bizottsága munkatársa, 1989-től 1992-ig a Pest Megyei Tanács társadalompolitikai munkatársa majd titkára. Ebben a minőségében kezdeményezte – a MÚSZ Pest Megyei Elnökségével

és a PEDISZ-szel egyetértésben – a Pest Megyei Gyermek- és Ifjúsági Alapítvány létrehozását a Pest megyei úttörővagyron (Zamárdi tábor, Kismarosi tábor) bázisán. Jelentős szerepe volt a Pest megyei vándortábori hálózat bővítésében, és kezdeményezőként oroszánrészt vállalt a megszüntetésre ítélt Királyréti Erdei Vasút KISZ-úttörő védnökség alá helyezésében, felújításában és úttörővasútként való működtetésében. Hobbija, vagy inkább lelki szükséglete a hagyományok ápolása. „A kövek megszólítanak” – szokta mondani, de nemcsak a kövek szólítják meg, hanem egy régi eszköz, egy évszázados téglá, vagy akár egy halálra ítélt kisvasút.

Alapítványunkat nemcsak anyagiilag támogatja; igen jelentős az a mintegy 60 darab tárgyból álló kollekció, amelyet alapítványunk gyűjteményének adományozott.

2010-től önkormányzati képviselőként, majd 2014 és 2016 között Vigántpetend polgármestereként szerzett elismerést és megbecsülést felesége szülőfalujában.

A Bús-Nemoda házaspár évtizedek óta szolgálja a közösséget önzetlenül az élet legkülönbözőbb területein. Tevékenységük a min-

denkori konkrét célon túl – legyen az kisvasút rekonstrukció, tábor építés és fejlesztés (s itt külön és még egyszer meg kell említeni a mindkettőjüknek kedves zamárdi tábor), diáktanya alapítvány létrehozása, egyháztörténeti gyűjtemény kialakítása, római őrtorony építése – a közösségszervezést, közösségépítést is szolgálta és szolgálja mind a mai napig. Külön is érdemes kiemelni a legszemélyesebb közösséget, a családot, hiszen három gyermekükre, vejeikre, menyükre és hét unokájukra sugározzák szeretetüket, féltő gondoskodásukat, s kapják tőlük viszont mindazt az erőt, emberséget, amelyből azután bőven jut másoknak is, a falu közösségének, barátoknak, pályatársaknak. Munkásságukban – akár csak magánéletükben – egymástól elválaszthatatlanok, ezért együtt érdemelték ki a Marton Jenő-érmet.

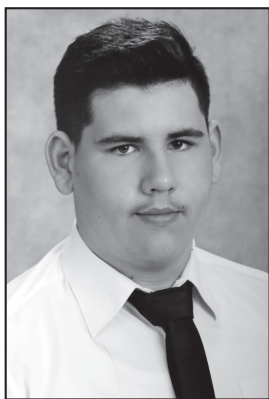
Marton Jenő-díj 2021

Kuratóriumunk egyik legfontosabb feladatának tartja az egykori támogatónk, a legendás úttörővezető, Marton Jenő emlékét őrző kitüntetések odaítélését és átadását. A Marton Jenő-érmet azok az úttörővezetők kaphatják, akik hosszú időn keresztül kimagasló tevékenységet fejtettek ki magyar gyermek-, serdülőkori és/vagy ifjúsági szervezet(ek)ben. A Marton Jenő-díjat azon iskolák (vagy azok jogutódjai) tanulmányi munkában és közösségi teljesítményben kiemelkedő nyolcadik osztályos diákjai kapják, amelyekben korábban Marton Jenő tanított (Rezi, Keszthely, Szentgyörgyvár, Zalavár). Az iskolarendszer átrendeződése miatt mai partner iskoláink: a Laky Demeter Premontrei Általános Iskola (Rezi), a Csány-Szendrey Általános Iskola Belvárosi Tagiskolája (Keszthely), valamint a Sármelléki Általános Iskola, amely jogutódja az azóta megszűnt szentgyörgyvári iskolának, illetve, amely fogadja a zalavári felső tagozatosokat, mivel Zalaváron ma már csak alsó tagozat működik.

A sármelléki iskola ez évben nem javasolt zalavári diákot a Marton Jenő-díjra, ezért idén csak három díjat ítélte oda a kuratórium. A sármelléki és a keszthelyi iskola kérésére – akár csak az elmúlt évben – postán küldtük el a Marton Jenő-díj oklevelét és a pénzjutalmat, amelyet az iskolák igazgatója adott át a ballagási ünnepségen. Örömmel tettünk eleget viszont a rezi iskola meghívásának, ahol a június 19-ei ballagási ünnepségen kuratóriumunk elnöke, Révész György adhatta át a Marton Jenő-díjat.

A Marton Jenő-díj 2021. évi díjazottjai:

Partics Attila (Rezi)

Attila egész iskolai pályafutása során mind osztályában, mind iskolai szinten megbízható, aktív tagja volt a közösségnek. Rendszeresen szerepelt

az iskola és a falu rendezvényein: nemzeti és egyházi ünnepeken, kulturális bemutatókon, néphagyományokat fellelevenítő rendezvényeken, versenyeken. Kulturális tevékenysége mellett szívesen végzett a környezetében, faluja szépítése érdekében közösségi munkát. Egyházi iskola tanulójaként rendszeresen teljesít egyházi szolgálatot is. A kerületi esperes és káplánja által tartott iskolai és falusi szentmiséken, temetéseken rendszeresen ministrált.

Megbízható és őszinte gyermek. Az alsóbb évfolyamokra járó gyermekek és saját osztálytársai is felnéznek rá, tisztelik. Az utóbbi négy évben tanulmányaira a kiegyensúlyozottság és fejlődni akarás volt jellemző. Az utolsó évfolyamon osztályának legjobb tanulója lett. Tanáraival és az idősebbekkel szemben tisztelettel.

Mezősi Nimród (Keszthely)

Már alsó tagozatos korában is nagyon ügyes és szorgalmas volt, eredményesen szerepelt tanulmányi versenyeken. Főleg magyar nyelv, irodalom, matematika és rajz tantárgyakban jeleskedett.

Kisiskolás kora óta rendszeresen sportol, különböző atlétikai versenyeken vesz részt, és ér el szép eredményeket. Versenyszerűen kézilabdázik, sportszerű viselkedése miatt csapatának kulcsembere.

A sport mellett a tanulásban is kiálónan teljesít, évfolyamának egyik legjobb tanulója. Sikeres felvételi eredményeképpen a keszthelyi Vajda János Gimnázium biológia tagozatán folytathatja tanulmányait. Szorgalmas felkészüléssel a Testünk titkai biológia versenyen 1. helyezést ért el.

Osztályközösségének aktív tagja, szívesen vesz részt közösségi programokon. Szorgalmával, őszinteségével, nyitott, barátságos magatartásával diáktársai számára is példát mutat.

Hetesi Csongor (Sármellék - Szentgyörgyvár)

Alsó tagozatban jó, felsőben jeles tanulmányi eredménye példamutató, magatartása, segítőkészsége, illedelmessége, tiszteletudása, szorgalma is példa értékű. Aktív tagja az osztályközösségnek, szívesen vesz részt az osztályt és az iskolát érintő feladatokban, iskolai rendezvényeken.

Több éven át volt tagja az iskola színjátszó csoportjának. Nemcsak helyi versenyeken szerepelt eredményesen, hanem körzeti versenyeken is képviselte az iskolát. Szabadidejében szívesen, sportol, túrázni, úszni jár és az iskola labdarúgó csapatát is erősíti (a Hévízi SJ serdülő labdarúgó csapatának igazolt játékosa).

Felső tagozatban a diákönkormányzat oszlopos tagja, 2020/21-ben diákelnöke.

Staféta tábor

Július 1. és 4. között Taksony adott otthont a Magyar Pedagógiai Társaság ez évben Esztendeink viharai és tiszta égboltja címmel megrendezett Staféta táborának. A tábor programjában egyebek között szó esett az online és jelenléti tanulás lehetőségeiről és eddigi tapasztalatairól, az iskolai esélyegyenlőség akadályainak leküzdéséről, a kreatív stratégiai tervezésről és a pedagógia más aktuális kérdéseiről. A tábor résztvevői ellátogattak Szalkszentmártonba, ahol a hangulatos, érdekes programok sorában megkoszorúzták azt az emléktáblát a Petőfi-ház kerítésén, amelyet annak emlékére állítottak, hogy e ház adott otthont 1956 decemberétől 1969 nyaráig a 3143. sz. Petőfi Sándor Úttörőcsapatnak.

Révész György

A Magyar Pedagógiai Társaság elnöke, Trencsényi László és alelnöke, Villányi Györgyné a szalkszentmártoni úttörőcsapat emléktáblájánál

75 év

A Magyar Úttörők Szövetsége, a Múltunk Öröksége Alapítvány és a Magyar Pedagógiai Társaság június 5-én Taksonyban, az Úttörőszövetség központi táborában emlékezett meg az úttörőmozgalom 75. születésnapjáról.

Vagyunk még néhányan, akiket nem nyomaszt a tábortüzes nemzetiszínű örsi zászlóból alakult jelkép emléke, el tudunk számolni – akár a 12 pont szerint – hűségeinkről, tetteinkről, segítőkészségünkről, akár bátorságunkról is. E jegyben ünnepeltük a 75. születésnapot Taksonyban.

A találkozó keretében fát ültettünk, majd felkerestük a Záhonyi Ede gyűjteményének tárgyi emlékeit őrző kiállítást a dunavarsányi Komo-Sky Élménycentrumban. Délután baráti beszélgetésre került sor, melynek során a résztvevők az úttörőmozgalommal kapcsolatos meghatározó élményeiket elevenítették fel. E visszaemlékezések egyik fontos tanulsága, hogy szinte minden résztvevő életében volt egy úttörővezető, ifi vagy pedagógus, akinek példája, buzdítása terelte a mozgalom felé. E beszélgetés keretében adta át Trencsényi László, a Magyar Pedagógiai Társaság elnöke a Petrikás Árpád-díjat Kovács Csabának, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekszervezetek Társulása elnökének, a Grund Klub-hálózat alelnökének, a díj névadója pártfogásában működött Rétközi Iskolaszövetség egykori elnökének. Az éjszakába nyúló tábortűz mellett – miközben pirult a szalonna, sült a kolbász, virsli – felhangzottak a régi úttörő- és népdalok.

Kerner Erzsébet – Révész György

Fent: A találkozó résztvevőinek egy csoportja

Balra: Az úttörőtörténeti gyűjteményben

Lent: Emlék a találkozóóról

Jobbbra: Trencsényi László átadja a Petrikás díjat Kovács Csabának

Lent: Nótázó az esti tábortűznél

Az alábbi írást elsőként a tani-tani.info weboldal közölte júniusban, ám azóta sem veszített aktualitásából, viszont időközben érték kritikai megjegyzések is. Ezért most közreadjuk nyomtatott formában is - vitairatként, és várjuk a hozzá kapcsolódó bírálatokat, megjegyzéseket.

Születésnap nekrológ

75 esztendővel ezelőtt, 1946. június 2-án a Magyar Ifjúság Napján – megannyi egyéb szervezet fiataljai között – 6000 úttörő vonult fel, és köszöntötte éljenezve a Köztársaság vezetőit, akik – élükön Tildy Zoltánnal – meghatottan integettek a felvonuló tömegnek.

Legalább is így tartja az úttörő legendárium. Az eseményről készült híradófelvételeken látszanak az úttörők is, a történet azonban az elmúlt háromnegyed évszázad során némileg csiszolódott, és a későbbi keletű évforduló naptárakban már nem szerepel a 6000-es szám – mivel akkor az egész országban nem volt ennyi úttörő. Ami persze nem zárja ki, hogy ezt a napot tekintsük a magyar úttörőmozgalom születésnapjának, hiszen az csak választás kérdése, hogy egy lépésről lépésre kibontakozó mozgalom születésnapját melyik pillanathoz, milyen eseményhez kapcsolja maga a mozgalom és a születésnap léggömböket eregető ünneplő sereg. Az időpont illetően választása mindenestre szerencsésnek mondható, hiszen össze lehetett kapcsolni a május utolsó vasárnapján megtartott gyermeknappal (amelyet egyébként csak Magyarországon tartanak ekkor).

Tagadhatatlan, hogy az úttörőmozgalom születését politikai szándékok vezérelték, és politikai csetepaték, időnként alkuk kísérték. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a fordulat éve előtt az úttörőmozgalom azoknak kínálta a szabadság, a közösség, a szolidaritás – és nem utolsósorban a jóllakottság és a tiszta ruha – élményét, akiknek ez korábban nem jutott osztályrészül. Mindazonáltal a mozgalom értékprioritásaiban, jel-szavaiban, korai dokumentumaiban (ideértve az első 12 pontot) a politikai elköteleződés, a munkásmozgalmi indíttatás egyáltalán nem jelenik meg, e helyett elsősorban a nemzeti hagyományokat, 1848 örökségét, a szabadság és a köztársaság eszményét jelenítik meg. Néhány példa szlogen (akkoriban jelmondatnak, csatakiáltásnak hívták):

*„Petőfi él, a szabadság örök,
Miénk a jövő, előre úttörők!”
„Előre a jelszavunk,
Szabadságért harcolunk.”*

De említhetjük az új mozgalom első pontját is:

„Az úttörő szabad hazában, szabad emberek között, szabad emberként akar élni.”

Az új mozgalom céljainak, értékeinek megfogalmazására a szerteágazó műveltségű, távlatosan gondolkozó, a gyermekek ügye iránt elkötelezett irodalomtörténész, klasszika-filológus, Trencsényi-Waldapfel Imre vállalkozott. Az úttörők: a magyar szabadsághősök utódai c. programadó cikkében felvázolt (majd az 1948-ban a Negyvennyolctól negyvennyolcig: A magyar ifjúság könyve c. kötetben megjelent Az Úttörő Mozgalom eszményei c. tanulmányában újrafogalmazott) vízió mind pedagógiai, mind ifjúságpszichológiai szempontból hosszú távon – akár ma is – érvényes. Az ebben felvázolt eszménykép három fontos pillérré épült:

a) az úttörő jövőbe tekintő, nemzetünk és az emberiség jövőjét tudatosan építő, élenjáró, bátor, kezdeményező és tetterre kész;

b) hű a magyar történelem – mindenekelőtt az 1848-as forradalom – hagyományaihoz, azokat büszkén vállalja és képviseli;

c) az úttörő önfeláldozóan szereti hazáját és a szabadságot.

Az Úttörő Mozgalom fentebb vázolt eszményeit rövid időn belül – már a két munkáspárt egyesülése után – felülírta a politika. Az MKP – később MDP – erőszakos és kivédhetetlen „támogatása” olyan súlyos helyzetbe hozta a magyar úttörőmozgalmat, amelyből csak évtizedek alatt tudott talpra állni. Vegyük szemügyre a „pokolhoz vezető utat”!

1. Az MKP/MDP minden eszközt bevetett annak érdekében, hogy az úttörőmozgalom – vélt vagy valós – vetélytársait kiiktassa. 1946 és 1949 között ellehetetlenítette az úttörőmozgalom szociáldemokrata bölcsőjét, a

Gyermekbarátokat. 1947-ben betiltotta a Magyar Cserkész Szövetséget (formálisan természetesen nem az MKP, hanem Rajk László belügyminiszter), majd a nem sokkal később újra engedélyezett cserkészteret rövid úton beolvasztotta az úttörőmozgalomba. Az úttörőmozgalom ily módon 1949-től monopolhelyzetbe került. A monopolhelyzet viszont – az úttörőmozgalom esetében is – kényelmes – teszt, felőrli az optimális megoldás keresésének szándékát és a változó környezethez való alkalmazkodás képességét.

2. Az 1946 júniusi alig pár ezer úttörőből röpké két év alatt százezer lett, és 1952-re a taglétszám 900 ezerre nőtt. A rendelkezésre álló infrastruktúra, anyagi forrás és vezetőlétszám e taglétszám töredékét sem tudta volna működtetni. Ami azonban legalább ilyen fontos: a gyors létszámnövekedés, a tömegesség okkal kérdőjelezi meg az önkéntességet, ennek híján pedig nem lehet szó mozgalomról. Az úttörőmozgalom az öt év alatt fiatalos, lendületes mozgalmából fáradt bürokratikus szervezetté degradálódott. Nagyon is indokolt volt az – ötvenes évek elejétől mind gyakrabban elhangzó és leírt – kritika: *„Ahol mindenki úttörő, ott senki sem úttörő”*.

3. 1946 októberétől kezdve az úttörőmozgalom bevonult az iskolába. Ez önmagában nem kárhoztatható, mivel ez a mozgás csak az egyensúlyt teremtette meg, hiszen ekkor az iskolákban számos gyermek és ifjúsági szervezet tevékenykedett. Azonban éppen ezt az egyensúlyt borította fel az iskolák államosítását követően 1948. szeptember 23-án Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter aláírásával kiadott 101.840-1948/IV/2. sz. VKM rendelet, amely a továbbiakban csak az úttörőmozgalom működését engedélyezte az iskolában, az összes többi szervezetet betiltotta, mi több, kötelezte őket, hogy vagyონukat a helyi úttörőcsapatnak adják át. Az iskolába való bevonulásnak azonban még súlyosabb, évtizedekre ható következménye volt, hogy maga a mozgalom iskolás lett. Mondjuk így: a bandázás, a játék, a kirándulás és a szabad gondolkodás helyett az iskolapadot, a tanulást és a fegyelmet választotta.

4. Mindezekon túl az úttörőmozgalom 1946-os demokratikus-humanista értékeit részben lecserélte, részben az uralkodó politikai-ideológiai kurzus

elvárásainak megfelelően módosította. Az ötvenes évek első felében a magyar úttörőmozgalom vigyázó szemeit folyamatosan Moszkvára és a szovjet úttörőmozgalomra vetette (már amikor nem az MDP-re és Rákosi pajtására).

5. Fontos erőteljesen hangsúlyozni: a fenti – bűnöknél is súlyosabb – hibákat az úttörőmozgalom nem elkövette, hanem elszenvet. Ez azonban nem változtat azon, hogy a politikai vezetés „támogatása” végzetesen súlyos helyzetbe hozta a mozgalmat, amely 1956-ban padlóra került. Akkor nagyon kevesen gondolták, hogy képes lesz talpra állni, de az évtized előtti tűz, amely már-már kihunyt, 1957 februárjában újra lángra kapott. Újra csatasorba álltak azok a pedagógusok – és sok-sok nem pedagógus rokonszenvező –, akik a legnehezebb pillanatokban sem engedték el a gyermekek kezét. Az úttörőmozgalom egyszerűen túl jó volt ahhoz, hogy vereséget szenvedjen.

* * *

Természetesen a későbbiekben sem volt egyszerű a helyzet. Az 1957 tavaszi fellélegzést, az önállóság, az önkéntesség és a játékos romantika illúzióját csakhamar maga alá temette az MSZMP által az úttörőmozgalomra erőszakolt, éppen csak, hogy megalkult KISZ harcos politikuma és az ifjúsági szövetségnek a DISZ-ből örökölt bürokratikus merevsége. (Kevésé ismert, de annál figyelemreméltóbb közjáték: 1956/57 fordulóján ismert úttörővezetők egy csoportja új gyermekszervezet, az Őrszem Mozgalom megalakítását kezdeményezte, amely örökölte volna az úttörőszervezet érényét, de mentes lett volna annak hibáitól; romantikusabb, játékosabb, gyermekközpontúbb és önállóbb lett volna. Az MSZMP vezetése azonban gyanakodva szemlélte a – kétségkívül cserkész hagyományokat is adaptáló – új formációt, amellyel szemben ragaszkodott az úttörőmozgalom újjászervezéséhez. Az Őrszem Mozgalom így a tényleges megalakulásig sem jutott el, azonban több elképzelésük is beépült az újjáalakuló úttörőmozgalom programjába.)

Mindazonáltal az ötvenes évek elejének tragikomikus jelenségei és módszerei többé nem tértek vissza. Az úttörőmozgalomnak – a KISZ aktív vezetése ellenére is – sikerült talp-

ra állnia, és fokozatosan korlátozott önállóságra is szert tennie. Természetesen ez nem volt lehetséges kompromisszumok nélkül. Egy egyszerű, de annál beszédesebb példa: az 1957 februári újjáalakuló konferencián többen is szenvedélyesen ítélték el a tömegesség káros voltát és az önkéntesség fontosságát többen, közöttük az ez alkalomra újból csatasorba álló Trencsényi-Waldapfel Imre és az MSZMP KB-t képviselő Köböl József is kiemelték. Ennek ellenére már 1957 októberében a KISZ I. országos értekezletének határozatában ez olvasható: „Az úttörő szövetség tevékenysége csak akkor lehet eredményes, ha csapataiba tömöríti a gyermekek többségét.” Így aztán – bár az 1958-as Alapszabályban még „a Magyar Úttörők Szövetsége az úttörőcsapatokba tömörült gyermekek önkéntes szervezete”-ként szerepel – 1961-re „az úttörőcsapatokba önként tömörült gyermekek önálló tömegszervezete” formulával helyreállt a korábbi „rend”. (Ha jól meggondoljuk, az önkéntes tömegszervezet akár az önelmentmondás mintapéldája lehetne.) Az Úttörőszövetség taglétszáma azonban így sem emelkedett a kívánt mértékben, és csak 1965-re érte el a tíz évvel korábbi szervezettségi szintet.

A mozgalom – bár mérsékelt lelkesedéssel – visszatért az iskolába, ahol jobban szemmel lehetett tartani, és 1959-re megszüntették az 1957-ben létrehozott szervező testületeket is, amelyek pedig sikerrel mobilizálták a társadalom nem pedagógus tagjait az úttörőmozgalom segítésére. Az 1950-es évek vége felé a pedagógiai és a mozgalmi sajtóban megszaporodtak azok a vélemények, amelyek „az öncélú romantikázást” ostorozták, amin azt kellett érteni: túrhetetlen, hogy a beste úttörők játszanak meg kirándulnak meg bográcsolnak meg versenyeznek ahelyett, hogy rendesen tanulnának és a odaadón építenék a szocializmust.

Mindezek ellenére az úttörőmozgalom szinte észrevétlenül erősödött és fejlődött. Javult az irányítás, a vezetőképzés és a szervezeti kultúra, javultak az anyagi feltételek, és egyre gyakrabban sikerült kibújni a KISZ gyámsága alól. Az 1960-as évek végére megérett a helyzet az Úttörőszövetség nagykorúsítására. 1969. január 7-étől a KISZ KB egyik titkára helyett Szabó Ferenc főtitkárként vezethette

a Magyar Úttörők Szövetségét (ezt megelőzően a szövetség vezető szerve a KISZ KB, illetve annak Úttörő Osztálya, első számú vezetője a KISZ KB titkára volt), az Országos Elnökség tagjait 1973-tól már nem a KISZ KB nevezte ki, hanem az úttörővezetői konferencia által választott Országos Tanács választotta meg.

S bár a következő években is bőven akadnak nehézségek, konfliktusok, néha megtorpanások, a hetvenes és nyolcvanas évtizedben a magyar úttörőmozgalom kifejezetten sikeresnek mondható. Az Úttörő Olimpiákon, Művészeti Szemléken százával tűntek fel olyan tehetségek, akik később a felnőttek között is kiemelkedő sikereket értek el. A változatos közösségi játékok egyre sikeresebben szólították meg és aktivizálták a mikroközösségeket. Az úttörőszövetség számos olyan, példa értékű rendezvényt, mozgalmat kezdeményezett vagy vállalta fel azok szervezését, amelyek színvonalas programokra aktivizálták a korosztály széles tömegeit. Csak néhány példa ezek közül: Éneklő Rajok országos találkozói, Pajtás Kupa labdarúgó bajnokságok, Nemzetiségi Úttörő Találkozók, Úttörő Fúvószenekari Fesztiválok, és a felsorolás még hosszan folytatható. Jelentősen fejlődött a mozgalom belső demokratizmusa, és ez nemcsak az úttörővezetői közösségekre vonatkozik, hanem – ami sokkal fontosabb – a gyermek önkormányzatokra, az úttörőtanácsokra, amelyek számos úttörőcsapatban a közéleti aktivitás fontos színtereivé léptek elő. Százával jelentek meg csapatújságok (néhányik csak egy-két számot ért meg, mások éveken keresztül adtak hírt a csapat, az iskola, a település életéről), szerte az országban jó néhány csapatrádió is működött. Csónakházak épültek, és több száz kenuban, őrsi csónakban (amelyeket gyárak, üzemek, lelkes szülők, és más támogatók építettek és adományoztak) jártak a vízi úttörők hazánk és a szomszédos országok folyóit. Divattá, követendő példává, esetenként presztízs kérdéssé vált a táborok építése, fejlesztése, korszerűsítése. A nyolcvanas évek közepén több mint 180 megyei, járási, városi tábor turnusonként mintegy 20000 férőhellyel várta a kisdobosokat és úttörőket, nem is szólva az önálló csapattáborokról és egyéb táborozási formákról. Ezek közül is külön ki kell emelni az egyik nagy sikertörté-

netet, a vándortáborokat. Évről évre mintegy 30 útvonalon (az útvonalak száma változott), útvonalanként 25 csoportban (vagy, ha sikerült kikönyörögni egy nulladik turnust, akkor 26-ban), csoportonként 25-30 gyerek, 2-3 ifi és 2-3 felnőtt kelt útra, hogy bebarangolja az ország legszebb tájait, igazi kihívásokkal és romantikus kalandokkal nézzen szembe, és a két hét alatt erős közösséggé szerveződjön. A különböző típusú táborokban nyaranta táborozó 150 – 200.000 gyerek a megfelelő korosztály mintegy egyhatodát jelentette.

Akik csak az előző bekezdést olvassák el, olybá vélhetik, hogy az úttörőmozgalom nagyszerű, (majdnem) hibátlan szerveződés volt, igazságtalan vádak következtében bekövetkezett kimúlása a magyar társadalom pótolhatatlan vesztesége. Természetesen ugyanúgy nincs igazuk, mint azoknak, akik a korábbi bekezdések alapján úgy vélik, hogy az úttörőmozgalom a gyerekekre kényszerített szörnyű, bürokratikus, politikai szervezet volt, amelynek fő feladata a kommunista ideológia terjesztése volt, és ha nem halt volna el magától, meg kellett volna szüntetni. Amint, hogy az úttörőmozgalomra vonatkozó bármely kategorikus kijelentés eleve értelmezhetetlen, lévén egy 4000 csapatában milliós taglétszámú szervezetre vonatkozó bármely kijelentés ugyanúgy igaz lehet, mint az ellenkezője. Az úttörőmozgalom nem volt szörnyű és messze nem volt tökéletes, de voltak kiváló csapatai, nagyszerű, elhivatott és a gyerekek által is kedvelt vezetői, emlékezetes akadályversenyek és kirándulások, és voltak unalmas, kibíratatlan „őrsi órák” és csapatgyűlések és kényszerbél, jobb híján lett csapatvezetők, akik talán még pedagógusnak sem voltak alkalmasak. Voltak csapatok, ahol a gyerekek véleménye fontos volt, és voltak, ahol csak a központi direktívák számítottak. Az úttörőmozgalom egyszerre volt szörnyű és nagyszerű.

A rendszerváltás nem érte készületlenül a magyar úttörőmozgalmat. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény hatályba lépését követően haladéktalanul benyújtott kérelmét elbírálván a Fővárosi Bíróság 1989. január 27-én 2. sorszám alatt bejegyezte a Magyar Úttörők Szövetségét, mint tár-

sadalmi szervezetet. (Az 1. sorszámot a Magyar Cserkész Szövetség kapta.) Az év során az úttörőszövetség minden szintjén, ezernyi csapatban, úttörőelnökségeken, szakbizottságokban lefolytatott „beszélgetések” alaposan előkészítették a november 24. és 26. között Zánkán ülésező X. Úttörővezetői Konferenciát, – e minőségében az utolsót. A konferencia – heves viták közepette – megtette azt a lépést, amire hivatva volt: lezárta az Úttörőszövetség politikai irányítású, központosított, az iskolával összefonódó korszakát, és egy új, önálló, pártoktól független gyermekszervezetet hozott létre. A Gondolatok az úttörőmozgalom 43 évének történeti értékeléséhez című dokumentumban (amely végül háttéranyagaként került a konferencia dokumentumai közé, jelezve, hogy fogadtatása korántsem volt egységes) elszámolt múltjával. A Mit akar a Magyar Úttörők Szövetsége című programnyilatkozat és a radikálisan új Alapszabály egy korszerű, baloldali értékeit továbbra is vállaló, önkormányzati alapú, civil szervezet képét rajzolta meg. A konferencia felhívással fordult a magyar társadalomhoz, a pedagógusokhoz és a gyerekekhez, nyilvánítva szándékát, hogy – bár nem egyetlen gyermekszervezetként, ezért magától értetődően nem kizárólagos igénnyel – továbbra is a gyermekek érdekeit kívánja képviselni, és ennek érdekében együttműködik mindenkivel, aki ezt fontosnak tartja, továbbá, hogy partnerei, segítőtársai között megkülönböztetett szerepet tulajdonít a pedagógusoknak.

1989-ben még nem lehetett pontosan előre látni a társadalmi, gazdasági, politikai, jogi környezet változását. Az ezek ismeretében szükséges korekciót a Magyar Úttörők Szövetsége I. Konferenciája végezte el 1991 decemberében, amely egyúttal elfogadta a továbbiakban az Úttörőszövetség önmeghatározásául szolgáló Egyezmény a Magyar Úttörők Szövetségéről című dokumentumot is. A jogi legitimitáshoz szükséges utolsó lépésként az Állami Számvevőszék 1992 áprilisában hitelesnek minősítette az Úttörőszövetség vagyonszámolását. Úgy tűnt ekkor, hogy – noha még vannak súlyos problémák és fontos tisztázandó kérdések – minden feltétel adott egy korszerű, független, demokratikus, baloldali civil gyermekszervezet működéséhez. A taglétszámnak

a szervezeti változásokat követő – részben a tagsági viszony megerősítésével járó – erőteljes csökkenése a kilencvenes évek közepén megállt, a szövetség ekkor – 75000 fő körül ingadozó taglétszámával – messze a legnagyobb magyar gyermekszervezet volt. Aktivitását, a gyermekbarát jövő iránti elkötelezettségét jelezte az 1993-as konferencián elfogadott Úttörők a barátságos harmadik évezredért c. dokumentum. Mindezek ellenére az ezredfordulót követő évtizedben az úttörőmozgalom eróziója felgyorsult, és a szövetség az utóbbi évtizedre korábbi önmaga árnyékává halványult.

Joggal tehető fel a kérdés: ha az úttörőmozgalom 1989 előtti 43 évének hibái mellé e hibákat bőven ellensúlyozó pozitívumok sorakoztathatók fel, ha a rendszerváltást követően valóban modern, demokratikus, vonzó tevékenységrendszerrel kínáló szervezetté alakult, akkor mi magyarázza viszonylag gyors leépülését? E kérdésre az elmúlt két évtizedben többen többféle választ adtak, s e válaszok mindegyike fontos mozzanatokra világít rá.

- Tény, hogy az Úttörőszövetség ebben az időszakban is követett el hibákat. Hiba volt a megújult úttörőmozgalom első évtizedében a szövetség anyagi lehetőségeihez képest túlzott, erőforrás-igényes támogatási és tevékenységrendszer, amihez ráadásul gazdasági tévedések, baklövés is járultak. Hiba volt a Xénia Láz Egyesülettel való fúzió. Hiba volt az MSZP-hez való – még ha rövid ideig tartó és bátortalan – közeledés. Csillebérc ügyében is több hibát követett el az Úttörőszövetség vezetése. Hiba volt az utóbbi két évtizedben a nyilvánossággal kapcsolatos önkorlátozás. (Az iménti „hibajegyzék” a szerző átláspontját tükrözi.)

- A rendszerváltást követően az Úttörőszövetséget gyakran érték politikai, illetve politikai indíttatású médiatámadások. Ezek néha jogos bírálatokat fogalmaztak meg, többnyire azonban nemtelen támadások voltak. A szövetség által elkövetett hibák nyilván fölerősítették ezeket a támadásokat.

- Az igazságtalan támadások, a bizonytalanság, a gyakran sikeresen és eredményesen végzett munka át-és leértékelése is hozzájárulhattak ahhoz, hogy az újjászerveződés óta folyamatosan napirenden van a név kérdése. Voltak, akik – ugyan több-

nyire tartalmi kritika nélkül – azon a véleményen voltak, hogy az „úttörő” név káros reminiscenciákat ébreszt, amelyek megnehezítik, hosszú távon esetleg ellehetetlenítik a szervezet működését, és amelyeket éppen ezért felesleges és értelmetlen vállalni. A másik oldal képviselőinek álláspontja szerint a névváltoztatással a szövetség éppen ellenkező hatást érne el, mint az azt kezdeményezők szeretnék, hiszen ez közvetve mindazoknak a vádakkal az elismerését jelentené, amelyekkel az úttörőmozgalmat igazságtalanul vádolták, másrészt a „cégtábla átfestése” aligha takarná kellőképpen az alatta lévő réteget, sőt, konzerválná azt. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy – miután az 1991-es alapszabály semmilyen kötöttséget nem írt elő az Úttörőszövetséghez csatlakozott bázisszervezetek névhasználatát illetően – e szervezeteknek csupán elenyésző hányada (kevesebb, mint 10%-a) vállalta nevében is az „úttörő”, miközben ugyanezeknek a szervezetek képviselőinek többsége a szövetség közgyűlésén többször is az „úttörő” névhasználat mellett foglalt állást. Ezt aligha lehet másképpen értékelni, mint, hogy a lokális óvatosságot szövetségi szinten felülírta a dicső múlt-hoz való érzelmi kötődés, a „csakazértis” virtusa, és a biztos tudat, hogy

országos szinten más (ti. az Ügyvivő Testület, még inkább az ügyvezető elnök) szenved meg ennek hátrányos következményeit. A névhasználati vita feloldására – és a politikai karenténból való kitörésre – kedvező lehetőségnek látszott a 2007-ben alakult Grund Klubhálózathoz való csatlakozás, amelynek tagszervezeteként az Úttörőszövetségnek lehetősége nyílt arra, hogy a „történelmi” név vállalása mellett megszabaduljon annak káros „mellékhatásaitól”, a megbélyegzéstől, a (pályázati) támogatási rangsorban való hátrасorolástól stb. S bár a taktika lényegében eredményesnek bizonyult, már nem állíthatta meg az Úttörőszövetség lassú de következetes erózióját.

• Az elmúlt három évtizedben a szövetség gazdasági helyzete – az „örökölt” „vagyon” ellenére – egy pillanatig sem volt stabil, saját bevételei soha nem fedezték kiadásait. Ez részben abból adódott, hogy – különösen a kilencvenes években – tagszervezetei többsége támogatásra szorult, ugyanakkor Csillebérc működtetése is veszteséges volt, majd – e veszteségforrások leépítése után – azzal kellett szembenéznie, hogy forrásai nem elégségesek egy országos struktúra működtetéséhez.

E hibák, nehézségek és akadályok kétségtelenül súlyos helyzetbe hozták az Úttörőszövetséget. Elmúlásának döntő oka azonban sokkal egyszerűbb: eljárt felette az idő. 1946-ban, a születéskor várható átlagos életkor alig haladta meg a 60 évet. A magyar úttörőmozgalmak színes, gazdag 75 évet ért meg. Világosan kell látnunk hibáit és fogyatékosságait is ahhoz, hogy méltón megbecsülhessük azt a hozzáadott értéket, amellyel e három emberöltő alatt a magyar gyermekek életét gazdagította. Elmúlásának igazi veszteségei a mai gyerekek, akiknek túlnyomó többsége ha keresne, sem találna közösséget, amelynek védelmét, támogatását bírhatná, amelyben képességeit kibontakoztathatná, hiszen ma az összes magyar gyermekszervezet is csak a gyermektársadalom töredékét, kevesebb mint 5 százalékát éri el. Csak abban bízhatunk, hogy a kereslet előbb-utóbb kínálatot gerjeszt, és a gyermekek kegyeiért hamarosan gyermekszervezetek sokasága fog versengeni, közöttük az úttörőből sarjadó, annak értékeit felvállaló Grund. Kívánunk neki – és a gyermekeknek közösséget kínáló, értük tenni akaró valamennyi szervezetnek – sok sikert a következő 75 évre.

Révész György

Vízi csapatok, vízi rajok szervezése

Írta Szabó József úttörő csapatvezető 1958-ban.

A vízi élet romantikája igen sok embert tart hatása alatt. Az ifjúsági mozgalmak vezetői igen hamar felismerték, hogy a vízi élet utáni vonzódást nevelési szempontból remekül ki lehet aknázni. A múlt században keletkezett ifjúsági és gyermek mozgalmak mind programba vették a vízi életre való nevelés megvalósítását. Az úttörő mozgalomnak sem szabad mellőzni a vízi életre való nevelés jelentős területét.

Az úttörő élet 11. pontja kimondja: Az úttörő szereti és védi a természetet. Szeretni azonban csak akkor fogja, ha ismeri a természetet. A természet szépségeinek megismertetése a legszebb és leghatásosabb pedagógiai feladat. Az úttörő csak akkor fogja védeni a természetet, ha a megismertetés során ráeszmél arra, hogy a természet közös kincsünk.

A természetnek igen jelentős és egyben igen sok érdekességet mutató

része a vizek élete. Maga a vízen járás sok sport vonatkozásával ugyancsak gazdag területe a pedagógiának. Itt érvényesül legteljesebben az úttörők 9. pontja: Az úttörő bátor és fegyelmezett. Mind a bátorság, mind a fegyelmzettetés önuralom kérdése.

Nekünk, az idősebb nemzedéknek a feladata az, hogy az, ifjúságban kialakítsuk azokat az erkölcsi tulajdonságokat, amelyek öntudatos szocialistává, humanistává és hazafivá formálják.

Az úttörő nevelés nálunk meghonosított módszerei és pedagógiai tartalma jól szolgálják a fenti célt. Az eredmény a vezetők rátermettségén múlik.

Csapatunkban a múlt-hoz viszonyítva érdekes, tartalmas úttörőélet zajlik. A pajtások hasonlíthatatlanul jobban szeretik az úttörő mozgalmat, mint az ellenforradalmat megelőző időben. A magam részéről örömmel vettem

tudomásul, hogy a vízi, a regös, stb. csapatok, illetve szakrajok vagy őrsök szervezésére is nyílik lehetőség.

Gyermekkoromat a Duna mellett töltöttem, gyermekkori élményeim közül azok a legkedvesebbek, amelyek a vízi élettel kapcsolatosak. Az első világháború után kezdett nálunk elterjedni a strandolás, a sportszerű úszás és az evezés. Megjelentek a különféle sport vízi járművek. Ezeket azonban csak láttam. Bele nem ülhettem, mert nem ahhoz a társadalmi osztályhoz tartoztam, mint a csónak tulajdonosok. Ugyancsak mély nyomot hagyott bennem az az élmény, amikor egyik nyáron megjelentek a budai-vízcserkészek falunk alatt a Duna-parton. Legalább 5-6 őrsi ladikjuk volt. Egész hajóhad a mi szemünkben. Minden szabad időmet a cserkészek figyelésével töltöttem. Mintha csak moziban ültem volna.

Ezért láttam hozzá 1957 tavaszán vízi csapat szervezéséhez. A csapat

tagjait csónaképítő szakkörünk tagjai közül toboroztam. Bár elvileg először van a szervező testület, amely kezébe veszi a csapat szervezését, megbízza a csapat vezetőit stb... Ez nálunk nem így volt: a gyermekek szüleiből megszerveztem a szervező testületet. A pajtások már előzőleg részt vettek a hajóépítésben, így nagyon könnyen vállalták az őrsi ladik építését is. Az evezők, csáklya, szapoly készítése részben szakköri, részben csapatmunka keretében történt. A csapat részére a társadalmi támogatást az Úttörőház nyújtotta. Mint úttörőház vezető juthattam hozzá olyan zárolt anyagok beszerzéséhez, mint fenyő és kőrisfa deszka, rézlemez, rézszög, benzol, polysztirol...

Mindezt azért soroltam fel, mert a vízi csapatok szervezésénél a legelső feladat: meg kell állapítani, hogy van-e anyagi alap a vízi csapat felszerelésének előteremtéséhez, a fenntartáshoz és a további fejlesztéshez. Az anyagi feltételek biztosítása nélkül nem kezdhünk hozzá a siker reményével ahhoz, hogy vízi úttörőcsapatunk legyen.

A szülők többsége idegenkedik a vízi csapattól. Félti gyermeke életét. Ismerve a szülő aggodalmát, addig senkit fel nem veszek a vízi csapatba, míg a szülők állásfoglalását meg nem ismerem. Ezenkívül megnehezíti a vízi csapat fejlesztését az a körülmény is, hogy azok a pajtások, akikkel itt az úttörőházban megismerkedtem, úgy kerültek ide mint valamely csapat aktivistái. Ezek több ok miatt ragaszkodnak iskolai csapatukhoz. A csapatvezetők sem veszik jó néven azt, hogy az ő működési területükről szervezem a vízi csapat tagjait. Evvel és még ezekhez hasonló okokkal lehet magyarázni, hogy a vízi csapatot mindez ideig nem sikerült nagylétszámú csapattá fejlesztenem. A lánycsapat szervezésénél a

font említett okok még erősebben hatnak. Ez a magyarázata annak, hogy a lánycsapat létszáma kb. harmadrésze csak a fiúcsapat létszámának. Minden évben észlelhető bizonyos fokú lemorzsolódás is. Az okát abban látom, hogy a területen szétszórta élő vízi úttörők mind tagjai valamely iskolai közösségnek, ahol napról-napra megjelennek, megszakítás nélküli behatások érik őket. A vízi csapatban több a követelmény, mert az általános úttörő feladatok mellett még a vízi ismeretek elsajátítása is mint többletmunka jelentkezik. Az életbiztonság biztosítása végett sokkal szilárdabb fegyelmet kell meghonosítani, mint a normál csapatoknál. A gyakorlati jártasság megszerzése sok időt vesz igénybe, ami tanidőben mint erősen gátló tényező jelentkezik. Hasonlóan nehezebb az őrs és rajvezetők kiválasztása és képzése. A vízi csapatban az őrsvezető, nemcsak őrsvezetői feladatokat végez, hanem olyan vízi járművet kormányoz, vezényel, amelyben egy csoport gyermek tökéletes összeműködését kell huzamosabb időre biztosítani. Tehát a vezetői rátermettség kérdése még jelentősebb, mint a normál csapatoknál. A vízi vezetőképzés területén a Szövetség kevés segítséget nyújtott. Az ideai csapatvezetői tábor kivéve eddig semmi nem történt a vízi vezetők kiképzésének a biztosítására. Megállapítható, hogy a vízi csapatok problémáival való foglalkozás elhanyagolt területe Szövetségünknek. Az ügy jelentőségénél fogva sokkal több figyelmet érdemelne. Pedig a vízicsapatok kereteiben történő úttörő nevelés igen nagy lehetőséget nyújt a jellem formálásához, a közösségi életre való neveléshez. A Szövetségnek mindent meg kell tennie, hogy megoldja az úttörő vízi telep és a vízi vezetőképzés kérdéseit. Ki kell kísérletezni az

úttörők fizikai adottságainak legjobban megfelelő csónaktípusokat, figyelembe véve a vízviszonyokat. Nagy nevelő hatása van annak is, hogy úttörőink maguk készítik vízi járműveiket és eszközeiket. De ha csak csupán így fejlesztjük hajóállományunkat, ez állandó gátjává válik az előrehaladásnak. Ezért szükséges volna - esetleg az Úttörő Szövetkezet keretein belül - egy csónaképítő szövetkezet létrehozása, mert igen ritka csapat rendelkezik olyan helyiségekkel és szerszámokkal, amelyek őrsi hajók, ladikok stb. elkészítéséhez alkalmasak. A vízi úttörő életet népszerűvé kell tenni a tanulók, a szülők és a társadalom előtt egyaránt, mert olyan nevelési lehetőségeket biztosít, amelyek a jellem szilárdságának kialakítását, a közösségi ember kialakulását szolgálja. Ennek érdekében érdemes a vízi csapatokkal való foglalkozás nehézségeit vállalni.

Miután a Szövetség az úttörőnevelés tartalmi és módszertani irányelveit már megállapította, kell hogy jusson ideje és ereje ahhoz, hogy foglalkozzék a vízicsapatok hasonló problémáival is. Fordítson gondot a vezetőképzés ügyére, hogy a partizánkodó módszerek ne veszélyeztessék a pedagógiai eredményt.

1997-ben volt 40 éves az 1957 márciusában Szabó József tanár, úttörőház igazgató által alapított Újpesti Vízi Csapat. Az alapításkor először a fiú csapat kezdte meg a működését, 632. számú Kossuth Lajos Vízi Úttörőcsapat néven, később a leány csapat is létrejött 663. számú Kossuth Zsuzsanna Vízi Úttörőcsapat néven, Nagy Lászlóné, Etelka néni vezetésével. A csapatok működési helye az Újpest, Vécsey utca 120. alatti úttörőházban, illetve a Megyeri-Duna-parton volt.

Az alapítás óta eltelt évek során számos újpesti gyerek ismerhette meg a csapat szervezte kirándulások és vízi táborozások alkalmával a vízi élet, a természet szépségeit, hazánk tájait, embereit.

A fenti cikk a csapat fennállásának 40. évfordulójára készült, és azóta is a csónakházban kiállított tabló anyagából bocsátotta rendelkezésünkre Varga János, az Újpesti Hajós Klub vezetője.

A Múltunk Öröksége Alapítvány Tájékoztatója

Főszerkesztő: dr. Pap István

Felelős kiadó: A Múltunk Öröksége Alapítvány

Nyomdai előkészítő: Révész György

Nyomás: Civil Nyomda, Szeged

Honlapunk: <http://www.multunkoroksege.hu>

Elektronikus levél cím: kapcsolat@multunkoroksege.hu

Postacímünk: 1062 Budapest Bajza u. 62.